

KİTAP İNCELEMESİ

BATI MEDYASININ ORTADOĞU TASAVVURU; POPÜLER JEOPOLİTİK, ORYANTALİZM VE ULUSLARARASI İLİŞKİLER

Conception of the Middle East in The Western Media; Popular Geopolitics, Orientalism and International Relations

Yazar: Mahmut GÖKMEN, İstanbul: İlke Yayıncılık, 2012, 216 Sayfa,
ISBN: 6055961312

Müberra ÖZTÜRK*

“Batı Medyasının Ortadoğu Tasavvuru” adlı kitap Mahmut Gökmen’in Türkiye’de pek bilinmeyen bir alan olan siyasi coğrafya üzerine yayınladığı makalelerin bir araya getirilmesi ile oluşturulmuş ve 2012 yılında basılmıştır. 6 farklı makaleden oluşmasına rağmen her birinin ayrı ayrı ortaya koyduğu argümanlar son tahlilde bir bütünlük arz etmektedir. Kitapta temel olarak altı çizilen argüman; devletlerin politikalarını belirlemede en önemli unsurlardan biri olan coğrafi durumlarının stabil olduğu gerçeği, ve bunun karşısında coğrafi algınsa dinamik olabileceğidir. Strateji ve politikalarına meşruiyet dayanağı arayan politika üreticiler bunu elde etmek için bahsedilen değişken algıyı manipüle edebilme şansına sahiptirler. Bu manipülasyon kamuoyu desteğini sağlamada başat rol oynayacaktır. Kitlelerin algısını şekillendirme ya da başlı başına meydana getirme arzusu göz önünde tutulduğunda; kitabın ilk bölümü Batı medyasının sorunlu Doğu tasviri, yaratılan algı ve bu algıyı yaratmada araçsallaştırdıkları imge ve söylemleri ele alıyor. İkinci bölümde ise yaratılan algının temelini oluşturduğu reel politikalara dair söylem ve eylemler ile bunların çıktıklarına yer veriliyor.

Batı medyasının insanları kategorize eden, onların yaşam sahasını kendi yarattığı coğrafi tahayyül çerçevesinde tasvir eden yapısı oryantalist söylem içerisinde kendisine yer bulmaktadır. Bu tasvire göre batı doğu halklarını öncelikle farklılıklarını ele almaksızın homojen bir birlik olarak mi-

* Arş. Gör. Güvenlik Bilimleri Enstitüsü, Polis Akademisi.

nimalize etmektedir. Homojenleştirdiği bu kalabalığı ilkel, saldırgan bir azınlık kabile topluluğu olduğu iddiasıyla bir genellemeye tabi tutarak kendi benliğinden ayırmıştır. Oluşturulan imaj, metruk bir arazi, çölde sıkışmış peçeli kadınlar ya da sakallı adamlar tehdididir. Ortaya çıkan figür aslında korkunun beden bulmuş, ete kemiğe bürünmüş halidir. Bu noktadan sonra artık Batı “potansiyel terörist”i parmakla gösterebilme konforuna ulaşmıştır. Bu “korkunç öteki” oryantalist eleştirisinde söylendiği gibi batılı politikaların desteğini ve haklılığını temin etmektedir. Bu doğrultuda birinci makalede Amerika’nın ikonlaşmış dergilerinden National Geographic’in 1990-2006 yılları arasında oryantalist bakışlı söylem ve imgeleri incelenmiştir. İnceleme sonucunda araştırmacılar bu ötekileştirme söylem vebişimini ortaya koymuştur. İnceleme oryantalist düşüncenin arka planında olan ve onu besleyen jeopolitik kodların deşifre edilmesi bakımından dikkate değer bir çalışmadır.

Batı medyası temsilleştirdiği korkunç çehreyi (örneğin sakal sembolünü) her doğu bağlantılı kavramla özdeşleştirerek kullanmaktadır. Bu insanlarda uzun vadede bir korku kültürünü yerleştirmektedir. Bunun kültür olarak vurgulanması aslında korkunun ebedileşiyor olduğuna bir işarettir. Yani Arapların ya da Ortadoğuluların tehlikeyle devamlı olarak bir araya getirilmeleri onlar hakkında basit bir çarpıtılmış imaj yaratmaktan ötede, zihinlerde insan ve mekan tasavvurunu sabitleştirerek bunun üzerine inşa edilecek siyasi, iktisadi, çevresel siyasaları kolaylaştıracak davetiyelerdir. Bu yönüyle kitap algıların kısa vadede yarattığı etki ve tepkinin uzun vadede kilit jeopolitik siyasalara dönüşmesini bize göstermesi açısından dikkate değerdir. Özellikle popüler jeopolitik imajınasyonun mikro ölçekte cereyan edişini ve bir bütün olarak makro ölçekte ulus bilincine varacak, hatta küresel hegemonik ilişkilerin meşruluk kaynağı olarak görüleceği meydana çıkmaktadır. Üretilen bilginin zorla kabul ettirilmesinden, makalede de yer aldığı üzere, mizah yoluyla güldürürken öğreterek içselleştirilebilir halde sunulması elbette ki algıların kalıcılığını pekiştirecek, politikalara gerekli meşruiyet zeminini kolaylıkla sağlayacaktır.

Bütün bu uzun algı yaratma süreçlerinden sonra kamuoyundan istediği desteği bulan siyaset üreticilerin, yani güçlü olan devletlerin zayıf olan devlet üzerindeki hegemon olma sorumluluğu “beyaz adamın misyonu” olarak tanımlanmaktadır. Çarpıcı bir örnek 11 Eylül Saldırıları üzerinden şu şekilde verilmektedir; Saldırıların ardından uçağı kaçırarak korsanların Kanada’lı olduğu ortaya çıksaydı ve Afganistan’a yapılan hareketin Kanada’ya yapılacağı ilan edilseydi bu kamuoyundan aynı kabulü alır mıydı? Bu örnekte mühim olan aslında sebep-sonuç ilişkisinin çok önceden kurulmuş olduğu, yaşananların birbirini takip eden ve tetikleyen süreçler olduğuna yapılan

vurgudur. Dolayısıyla tıpkı öncesinde popüler jeopolitiğin meşruiyet sağlamada kullanılması gibi, tehlikeli ötekinin medenileştirmesinde de insan hakları araçsallaştırılmıştır. Bu haklar bir nevi güçlü devletlerin zayıf devletler üzerinde yumuşak güç uygulama kabiliyetini sağladığı ölçüde insani olması yönüyle eleştirilmiştir.

Son olarak üretilen bu çarpık imajın reel politiktaki yansıması son iki makalede yukarıdan ve aşağıdan jeopolitik çerçevesinde ele alınmıştır. Bölgede tek taraflı hegemonya arayışında olması nedeniyle birincil aktör olan ABD'nin Türkiye ile ikili ilişkileri incelenilmiştir. Ardından Türkiye'de bir saha çalışmasında üç farklı üniversitenin öğrencileri örneklem olarak kullanılmıştır. Öğrencilere ABD-Türkiye algıları sorulmuştur. Bu çalışmada örneklemelerin geleceğin siyaset yapıcılarını olacağı varsayılarak Türkiye-ABD ilişkilerinin kısa vadeli gelecekte ne olacağı öngörüsüne ulaşılması amaçlanmıştır. Bu çalışmadan elde edilen en dikkat çekici sonuçlara göre kişilerin olumsuz algıları ancak birbirlerine temas edebilecekleri ortamların oluşması, geliştirdikleri sosyal, ekonomik bağlarla birbirlerine bağımlı hale gelmeleri ile yumuşayabilmektedir. Bu bağlamda kitap için yazılabilecek bir öneri bölümünde yer alacak kayda değer bir çıktı elde edilmiştir.

Kitap bir araya getirdiği makaleleri bir bütünlük içerisinde sunarak yazın alanında bir boşluğu doldurmaktadır. Alana dair elzem tespitler yapmaktadır. Çalışmanın bir sonraki muhtemel aşaması anılan sorunlara karşı bir kontra argüman sunma bakımından değerlendirilebilir. Makalelerde kullanılan dil bazı kısımları istisna olmak üzere akıcıdır. Kitap bir derleme olması nedeniyle giriş kısmı olmakla beraber sonuç yazılamamıştır. Bunun da akademisyenin çalışmalarının bitmek zorunda kalmasından kaynaklanmış olduğu muhtemeldir. Ancak kitapta yer alan giriş makalesi bu cihette hem giriş hem de sonuç bölümü olarak okunabilir. Makalelerde kullanılan kaynaklar birincil nitelikte kaynaklardır ve geniş ve sistemli bir taramanın ürünü olduğu muhakkaktır. Kitap ortadoğu ve uluslararası ilişkiler çalışmaları yapan son dönem lisans, yüksek lisans ve doktora öğrencileri için kaynak niteliğinde taşırkeni muhayyel coğrafyalar, oryantalizm ve popüler jeopolitik çalışmaları yapan akademisyenler için de dikkate alınması gereken bir eser niteliğindedir.